

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

2022-02-08, Nr. 2022/36

Vidaus reikalų ministerijai

Ekonomikos ir inovacijų ministerijai

Žemės ūkio ministerijai

LIETUVOS VIETOS BENDRUOMENIŲ ORGANIZACIJŲ SĄJUNGOS PASIŪLYMAI DĖL BENDRUOMENINIO IR NVO VYKDOMO SOCIALINIO VERSLO IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO

Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga (toliau tekste, - LVBOS) pagal 2014-2020 metų Europos sąjungos fondų investicijų veiklos programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ priemonę „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“ įgyvendino projektą „Skaidri Lietuva: vietos bendruomenių įsitraukimas į viešojo valdymo procesus ir korupcijos mažinimą“. Projekto įgyvendinimo metu analizavome teisės aktus ir kitus dokumentus, įtakojančius vietos bendruomenių organizacijų (toliau tekste, - VBO) ir kitų NVO veiklą. NVO sektorius, pasinaudodamas ES paramos galimybėmis, gana sparčiai žengia socialinio verslumo link. Tačiau nevyriausybinės ir vietos bendruomenių organizacijos (toliau, - NVO/VBO) susiduria su rimtomis problemomis dėl nesančio ar beveik jokių išimčių nenumatančio teisinio reguliavimo tokio pobūdžio veiklai.

2019 m. Seime svarstymui buvo pateiktas Socialinio verslo įstatymas, tačiau dėl daugybės pastabų ir trūkumų bei dėl tiek NVO, tiek verslo sektoriaus kritikos iki šiol nepriimtas. Tokiu būdu, ši svarbi verslo sritis lieka be aiškaus ir vieningo apibrėžimo bei teisinio reglamentavimo.

Vykdamas ES ir valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą LEADER programą, 2014-2020 m. laikotarpio vietos plėtros strategijose yra numatytas socialinio ir bendruomeninio verslo bei socialinių / viešųjų paslaugų teikimo projektų finansavimas. Atsižvelgiant į minėtų projektų specifiką, Žemės ūkio ministerija parengė *Socialinio verslo vykdymo pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemones gaires*, kuriose apibrėžtas pats procesas bei numatyti poveikio rodikliai, tačiau gairės aktualios tik toms NVO ir VBO, kurios planuoja verslą vykdyti pasinaudojant paramos galimybėmis pagal projektinę veiklą ir negali būti taikomos miesto NVO ir VBO.

2021 m. LVBOS vykdė dvi sociologines apklausas. Pirmoji - „**Viešųjų paslaugų prieinamumo vietos bendruomenėse gerinimas**“ (dalyvavo 487 VBO atstovai) ir antroji – „**Bendruomeninių organizacijų galimybės ir poreikiai**“ (dalyvavo 503 VBO atstovai). Atliktų apklausų rezultatai iškalbingi. Verslumu mieste (o ir kaime) VBO *nesuinteresuotos* - galimybė sukurti kitiems, o ir sau darbo vietą aktualu tik 2,2 proc. miesto ir 4,2 proc. kaimo VBO, socialinio/bendruomeninio verslo organizavimas aktualus – tik 7,9 proc. kaimo ir 2,2 proc. miesto VBO. Socialines paslaugas teikia **tik 11 proc.** respondentų. Jokių paslaugų neteikia ir neturi jokios patirties šioje srityje - **53,06 proc.** respondentų (Apklausų rezultatai skelbiami čia: <https://www.lvbos.lt/dokumentai/>, LVBOS dokumentai/Rezoliucijos).

LIETUVOS VIETOS BENDRUOMENIŲ ORGANIZACIJŲ SAJUNGA

Kodas 302541776, Konstitucijos pr. 3, Vilnius, LT-09301. Tel.+370 698 33829,
el.p.: lvbosajunga@gmail.com a/s LT74 4010042402929513 AB Luminor bankas

Beveik 4 proc. VBO nurodė, kad viešųjų paslaugų teikimo veiklas vykdo komerciniais pagrindais ir už tai susimoka paslaugos gavėjai. Būtina pažymėti, kad nors respondentai ir skeptiškai žiūri į valdžios norus perduoti VBO (NVO) teikti paslaugas, planus dėl paslaugų perdavimo ir teikimo daugiau ar mažiau palankiai vertina didžioji dalis respondentų, atstovaujančių VBO.

Pagrindinės problemos, kurias nurodė respondentai, kodėl neteikiamos socialinės paslaugos apklausoje pažymėtos, yra šios:

- **Finansavimas ir atlyginimas** (beveik trys ketvirtadaliai respondentų išreiškė nuomonę, jog perduodant viešųjų paslaugų teikimą NVO, tuo pačiu joms *tikrai turėtų būti perduodami ir atitinkami finansiniai ištekliai*). Stinga finansavimo tvarumo ir patikimumo. Pažymėta, kad paslaugos teikiamos išimtinai vykdant projektus, todėl finansavimas yra nestabilus, netęstinis, o dažnu atveju ir nepakankamas, nefinansuojamos nenumatytos išlaidos.
- **Teisinės bazės netobulumas ir neaiškumai. Vis dar nėra Socialinio verslo įstatymo ir socialinio verslo apibrėžimo.** VBO imdamasi vykdyti socialinę verslą ar teikti specifines paslaugas, veiklą vykdo tomis pačiomis rinkos sąlygomis kaip ir savivaldybių įmonės, todėl gebėti konkuruoti ir teikti kokybiškas paslaugas be papildomos savivaldybės pagalbos yra neįmanoma.
- **Nėra aiškaus paslaugų priemonės perdavimo ir valstybės finansavimo mechanizmo,** sudėtingas pats paslaugos perdavimo mechanizmas, paslaugos perėmimo apimtis, sudėtinga atskaitomybė, perteklinė biurokratija ir „popierizmas“, neaiški paslaugų kainodara, nėra kokybės (poveikio) vertinimo kriterijų.
- Didele kliūtimi respondentams yra **viešieji pirkimai**, kuriuose VBO/NVO sektoriui trūksta kompetencijų ir konkurencingumo dalyvauti.

Vertinant socialinio ir NVO verslo problematiką, Vietos veiklos grupių tinklo atstovai nurodė šias priežastis:

- **Valdymas:** VBO veikia pagal Asociacijų įstatymą, kur aukščiausias valdymo organas yra visuotinis narių susirinkimas, todėl tampa itin sudėtinga su verslo vykdymu susijusius sprendimus priimti greitai, o esant narių skirtingoms narių nuomonėms, reikiami sprendimai gali būti ir nepriimti.
- **Finansavimas** (nestabilus, iš esmės, tik projektinis). Kaimo VBO dalyvaujant projektinėje veikloje ir planuojant vykdyti ekonomines veiklas ypač **aktuali pridėtinės vertės mokesčio (PVM) problema.** Jei veikla nepatenka į PVM įstatymo išimtis, paramos lėšomis įsigyjamo turto PVM yra netinkamas finansuoti, todėl VBO susiduria su rimtu iššūkiu *užtikrinant pakankamus finansavimo šaltinius.* Atkreiptinas dėmesys, kad VBO vykdyti PVM apskaitą yra sudėtingas uždavinys, nes dalis VBO vykdomų ekonominių veiklų yra *PVM įstatymo išimčių sąraše*, o dalis - ne, todėl vykdant PVM apskaitą kyla didelė klaidų rizika.
- **Patalpų nuomos panaudos būdu problema.** Bendruomenių norimas vykdyti ekonomines veiklas savivaldybės turi vertinti *per poveikį konkurencijai, o jis yra visada*, todėl patalpų panaudos sutartimis organizacijos gauti nebegali. *Perdavimo paslaugų atveju*, jeigu NVO/VBO

LIETUVOS VIETOS BENDRUOMENIŲ ORGANIZACIJŲ SAJUNGA

Kodas 302541776, Konstitucijos pr. 3, Vilnius, LT-09301. Tel.+370 698 33829,
el.p.: lvbosajunga@gmail.com a/s LT74 4010042402929513 AB Luminor bankas

vykdys veiklą, *patalpas iš savivaldybės jos turi nuomotis*, kad ir kokią gerą socialinę veiklą vykdytų. Šias sąlygas numato Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 14 str. 1 d. 3 p. ir 5 p., 2 d.

- **Teisinė bazės trūkumai**, būtina kuo greičiau priimti *Socialinio verslo įstatymą*, apibrėžti esminę socialinio verslo sąvoką.

Socialinio verslo kūrimo ir socialinių paslaugų teikimo skatinimas yra numatyti ir naujuoju Kaimo plėtros programos 2022-2027 bei miestų Bendruomenių inicijuotos veiklos plėtros (BIVP) finansavimo laikotarpiu, todėl užduodame klausimą visoms institucijoms: *ar socialinių paslaugų teikimas, perėmimas, socialinio verslo kūrimas*, kai nėra paties socialinio verslo apibrėžimo ir įstatymo, tinkamos teisinės bazės, o remiamasi tik Socialinio verslo koncepcija ir Socialinio verslo gairėmis – ar tinkamai pasirinkta NVO/VBO veiklos strateginė kryptis?

Apibendrinus visą turimą medžiagą, LVBOS paruošė šiuos pasiūlymus:

1. Skatiname ir kviečiame **atnaujinti diskusijas dėl socialinio verslo apibrėžimo ir socialinio verslo įstatymo** priėmimo. LVBOS nariai pasiruošę bendradarbiauti su visomis institucijomis, dalyvauti ir prisidėti ruošiant šį svarbų NVO/VBO teisės aktą.
2. Paruošti ir įgyvendinti savivaldybių teikiamų **viešųjų paslaugų perdavimo nevyriausybinėms ir bendruomeninėms organizacijoms gaires, metodologiją, aiškią paslaugų pirkimo iš NVO, verslo ir bendruomenių kainodarą**, ugdyti visuomenės įgūdžius, reikalingus tų viešųjų paslaugų perėmimui (šį pasiūlymą LVBOS pateikė 2021 m. Seimo valdančiosioms partijoms teikiant pasiūlymus dėl būsimos XVIII-os Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos). Numatyti, kad *perdavimo procesas turėtų vykti palaipsniui*. Turėtų būti numatytas kompetencijų, patalpų ir organizacinių priemonių suteikimo ir perdavimo eiliškumas.

3. **Bendruomenių inicijuota vietos programa** (toliau - BIVP) miestuose, atsižvelgiant į LVBOS atliktas narių apklausų rezultatus, didžiuosiuose miestuose nepasiteisino. **Todėl būtina atskirti didžiųjų miestų BIVP nuo rajoninių savivaldybių centrų BIVP ir juose atsižvelgti į specifinius miesto vietos bendruomenių poreikius**. Šioje programoje būtina stiprinti VBO vaidmenį įgyvendinant naujojo etapo BIVP ir nustatant taisyklėse prioritetus: ne tik bendruomenių socialinio verslo kūrimui ar socialinės atskirties mažinimui (apklausa tik patvirtino, kad miestuose - tai sunkiai vykdomas procesas), bet ir numatyti kitas kryptis: kultūrinės, edukacinės, renginių organizavimo paslaugas, kompetencijų stiprinimą ir pan. Siūlome vadovautis VDU mokslininkų rekomendacijomis, kad valstybės institucijoms ir savivaldai reikėtų numatyti/įtraukti naujas bendruomeninės veiklos gaires:

- **Autonomija ir gerovės politikos sričių diskrecija** – kokias gerovės politikos sritis perduoti bendruomenėms, kokias savivaldybėms ir kaip finansuoti.
- **Mažos apimties (small-scale interventions) gerovės politikos intervencijos** – poveikis mažai teritorijai, bet didelis gyventojų gyvenimo kokybės suvokimui.
- Integruotos vietos prekių ir paslaugų, kuriančių vertę, sistemos (*integrated local production systems*) – pavyzdžiui, kultūrinio turizmo srityje.

LIETUVOS VIETOS BENDRUOMENIŲ ORGANIZACIJŲ SAJUNGA

Kodas 302541776, Konstitucijos pr. 3, Vilnius, LT-09301. Tel.+370 698 33829,
el.p.: lvbosajunga@gmail.com a/s LT74 4010042402929513 AB Luminor bankas

Šiuo atveju savivaldybėms palikti teisę pačioms, įvertinus vietos / regiono paslaugų/prekių poreikius, pasirinkti geriausiai tam regionui ar miestui tinkančią sistemą. Tai vienas iš ekonominio ir socialinio tvarumo ir darnaus vystymo principų.

4. Teisinės bazės, susijusios su bendruomenine veikla, tobulinimas (apklausose pasisakė 63 proc. respondentų), tinkamų **patalpų nuoma** veikloms vykdyti lengvatinėmis sąlygomis (54,3 proc.). Siūlome inicijuoti diskusiją dėl *Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo* 14 str. 3 d. 2-ą p., kad išimtis gali būti taikoma regioninių VBO paslaugų teikimui ar socialiniam/bendruomeniniam verslui vykdyti. Šią išimtį siūlome galimai įrašyti į Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymą.

5. Kalbant apie finansavimą, būtina aptarti ir išspręsti PVM kofinansavimo klausimą, kuris aktualus vykdant LEADER metodo programinius socialinio/bendruomeninio verslumo projektus. Vietos veiklos grupių tinklas ne kartą kreipėsi dėl šios problemos sprendimo, tačiau situacija nesikeičia. Suprantama PVM mokesčio ypatinga svarba šalies ekonomikai ir finansams, tačiau būtina įvertinti NVO ir vietos bendruomenių sektoriaus ekonominę naudą regionuose ir organizacijų ypatybę, kad jos **yra nesiekiančios pelno, veikiančios savanorystės principais organizacijos**, kurios vykdydamos didelės apimties socialinės krypties projektus, susiduria su nuosavų lėšų, kurios ir taip yra minimalios, paieška ir panaudojimu padengti PVM. Dažnai savivaldybės prisideda prie tokio pobūdžio projektų dalinio finansavimo, tačiau nefinansuoja PVM, kuris papildomų lėšų poreikį padidina nuo 5 proc. iki 26 proc. Neturint galimybių užtikrinti tinkamus finansavimo šaltinius, dažnai net ir geriausios verslo idėjos taip ir lieka tik idėjomis.

LVBOS yra pasiruošęs bendradarbiauti su visomis Valstybės institucijomis ir savivalda, dalyvauti diskusijose, darbo grupėse ir komisijose svarstant planus ir priemones dėl NVO/VBO ekonominei veiklai vykdyti sąlygų gerinimo ir tobulinimo, kad minėtos problemos būtų išspręstos kaip įmanoma greičiau ir turėtų efektyvų socialinį ir ekonominį poveikį mūsų miestų ir kaimų bendruomenėms.

Tikimės, kad mūsų pasiūlymai bus įvertinti ir padės greitesniam šios problemos ir uždavinio sprendimui.

Pagarbiai,

Lietuvos vietos bendruomenių
organizacijų sąjungos Pirmininkas

Prof. Ramūnas Navickas

